

שיר של יהודה עמיחי -

מהתת מודע של צלילי ראש השנה

יהודה עמיחי, צילום: איזולדה אולבאום

באקראי מצאתי במחשב שלי קבצים כפולים שכתבתי על יהודה עמיחי. סל המחזור החל להתמלא. והנה אני קורא שורה של עמיחי, שהעקתני למחשב לפני שנים רבות: "עברתי במקום בו היה לי פעם מחסה" - משהו מפתיע אותי ואני משתהה. השורה מכריחה את המוח לסרוק דבר מה ואינני קולט מה, אולי לחן כלשהו שהשורה של עמיחי 'יושבת' עליו? מה קורה פה? אני מתרכז וקורא את הבית כולו. (בתוך 'בווית ישראל מחזור מרובעים' בספר שירים 1962-1948).

עברתי במקום בו היה לי פעם מחסה
היו לי תקוות חדות בצפרניים, והיו לי עיני שזה.
עכשו שמים מכסים אותי. אני אינני מכסה
אלא אדמה תחת רגלי. והוא, כל שאני עושה.

ואני משווה את חרזי הפיוט עם חרזיו של עמיחי, ואני אומר לעצמי: מבריק!

כל הכבוד לך, אני אומר לעצמי. גאוני! אני משתחן לי מול המקלדת. ומוסיף (הרי לידי רק האור והשקט) - לולא חרשת בעגלה החרדית לא פתרת את חידת עמיחי!

פיוט העקרה חובר על ידי ר' יהודה בן שמואל עבאס. הוא מרגש את המתפללים בשיח הנוקב והמקאברי בין האב אברהם לבין בנו יצחק, המזוה את אביו לשחוט אותו כראוי. הפיוט סוחט את נפש המתפללים, והזעזוע מכייל את נפשם להזדהות עם המופת האמוני של הילד הפרוט צוואר לשחיטה כדי להביע דבקות באלוהים.

לאחר הגילוי ביקשתי להשוות בין שני הבתים והופתעתי לגלות את השיח הנוקב שמנהל יהודה עמיחי, שורה מול שורה, עם הפיוט:

א: בשורה הראשונה בשני הבתים ה"מחסה" האלוהי שבפיוט, אצל עמיחי - הוא היה ואיננו.

ב: השה המופיע בשורה החוזרת של הפיוט מדויק במיקומו גם אצל עמיחי. בפיוט הוא מטאפורה ליצחק ואצל עמיחי הוא תמימות שאברהם.

ג: בשורה השלישית קורה דבר מופלא: עמיחי מצפין את המהפך האמוני של בן המאה העשרים. הוא קרא בפיוט על "כיסא" (דימוי שבא לתעתע ביצחק), אברהם מכסה את האמת מבנו. לכן אומר עמיחי בהקבלה מופלאה: שמים מכסים אותי אבל אני אינני מכסה!

ד: נעמיד את השורה המסיימת אצל עמיחי - כל שאני עושה - מול השורה השלישית בפיוט החותמת - כל אשר... אלהים עושה. החרוזים חופפים והכוונות קוטביות האדם לעומת אלוהים.

◆ מישהו הרגיש פעם שהוא גילה את אחד מאוצרות המקדש?

אני מתחיל לקלוט משהו מהשורות של עמיחי, שלא עניינו אותי כל כך בעבר, שאינן כלולות בשורות המפוארות שהעניק בשפע, לספר התפילות (!) הבלתי רשמי של התרבות הישראלית.

האם הזיכרון הסמוי שייך למוסיקליות או לתוכן? לא ברור לי. אני עובר שוב על השורות של עמיחי. זה קשור לחריזה. אבל מה? מחסה... שה... מכסה... עושה...? מחר?

לא, זה לא מתאים למילות השיר "תני לי מחסה/ עוד פעם/..." ששר אריאל זילבר למילים של שמוליק צ'צ'יק: "עשן סמיך את עיני מכסה/ מחפש אותך, אבל לא מוצא/ ולא יודע איך לצאת מזה.../ תני לי מחסה - עוד פעם/ תני לי מחסה - עוד פעם/ תני לי מחסה". יש מוקדם ומאוחר בתרבות.

והנה אני קולט משהו - החרוזים של עמיחי כתובים על פי המבנה של הפיוט "עת שערי רצון להיפתח" ששרים הספרדים בראש השנה. השערה פרועה! מה לעמיחי ולפיוט ההוא?

אני הולך לספרייה שלי ומוציא סידור לראש השנה. סידור תפילה עצוב מאוד, שאין זה המקום להרחיב במידת עצבותו. ואני קורא:

ויענה אביו באל חי מחסה
כי הוא אשר יראה לעולה השנה
דע כל אשר יחפץ אלהים עושה.
נבנה בני היום לפניו כסא
אז יאמיר ויבן והזוכח
(עוקר הנעקד והמזבח)